

ОСНОВНІ ЗАСОБИ ЯК ВІДТВОРЕННЯ ФІНАНСОВОГО ДЖЕРЕЛА АМОРТИЗАЦІЙНИХ ВІДРАХУВАНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розкрито сутність основних засобів, визначено призначення амортизаційних відрахувань як джерела відтворення основних засобів на підприємстві. Проаналізовано погляди видатних економістів і вчених щодо питання амортизаційних відрахувань.

Аннотация. Раскрыта сущность основных средств, определено назначение амортизационных отчислений как источника воспроизводства основных средств на предприятии. Проанализированы взгляды выдающихся экономистов и ученых по вопросу амортизационных отчислений.

Annotation. The nature of fixed assets is revealed, depreciation is defined as a source of reproduction of fixed assets at an enterprise. The views of prominent economists and scholars on the issue of depreciation are analysed.

Ключові слова: основні засоби, амортизація, амортизаційні відрахування, МСФЗ.

З розвитком ринкових відносин у пострадянських країнах, з поширенням міжнародних стандартів бухгалтерського обліку змінюється зміст багатьох економічних понять. Стосовно амортизаційних відрахувань можна зазначити, що в нормативних та законодавчих документах їх визначення не наводять, як правило, цей термін замінюють синонімами "сума зносу" або "сума амортизації". Але це не повинно означати, що в сучасних умовах термін "амортизаційні відрахування" не має місця, адже суми зносу та амортизації схожі, але ці поняття не тотожні амортизаційним відрахуванням. Саме амортизаційні відрахування, а не "сума зносу" завжди були й будуть чи не головним власним фінансовим ресурсом підприємств.

Слід проаналізувати сучасні погляди вчених-економістів щодо визначення сутності амортизаційних відрахувань. Так, в останньому виданні підручника "Фінанси підприємств" за редакцією професора Поддєрьогіна А. М. наводиться таке визначення: "Амортизаційні відрахування – періодичні відрахування частини вартості основних засобів з метою відшкодування їх зношування" [1]. Майже те саме можна знайти в навчальному посібнику Зятковського І. В.: "Амортизаційні відрахування відображають у грошовій формі вартість зносу основних фондів" [2]. Наведені визначення свідчать про те, що сучасні фінансисти розкривають сутність амортизаційних відрахувань через їх зв'язок зі зносом.

Набагато прогресивнішим можна вважати погляд сучасного російського економіста Баранова В. В., який амортизаційні відрахування визначає як фінансовий результат перенесення вартості основних засобів підприємства та його нематеріальних активів на собівартість продукції, внаслідок чого формується фінансове джерело, яке використовується для фінансування не лише інвестиційної, але й поточної діяльності підприємства [3]. Як видно, автор наголошує, що амортизаційні відрахування можуть використовуватися не за своїм основним призначенням, а можуть бути джерелом поповнення оборотного капіталу.

Метою статті є проведення аналізу амортизаційних відрахувань як джерела відтворення основних засобів на підприємстві.

Об'єктом дослідження є підприємство ТОВ "ТСС ЛТД".

Предметом є вивчення поняття основних засобів та їх використання на даному підприємстві.

Тобто Д. Рікардо не ставив питання про те, що амортизаційні відрахування, які повертаються у складі виручки до власника основних засобів, витрачаються ним виключно за цільовим призначенням – лише на просте відтворення основних засобів. На думку класика економічної теорії, ці суми можуть використовуватися приватним власником для нової справи. Такі ж погляди можна зустріти й серед сучасних українських вчених-економістів, зокрема Ю. Стадницького та Т. Сагана [4], які вважають, що в ринкових умовах амортизаційні відрахування створюють у першу чергу джерело не для подальшого оновлення основних засобів, а для компенсації витрат, що зазначені приватним власником у процесі вкладання свого капіталу в необоротні активи.

Основні засоби – це активи з терміном корисного використання понад один рік, які використовуються на підприємствах у декількох операційних циклах з метою отримання економічної вигоди, і не втрачаючи при цьому матеріально-речової форми, та переносять свою вартість на знов створену продукцію частинами у вигляді нарахованих амортизаційних відрахувань. Дослідження економічної природи основних засобів дозволяє стверджувати, що кругообіг їх вартості ґрунтується на таких стадіях, як: знос, амортизація, надходження амортизаційних відрахувань та відшкодування. На першій стадії відбувається продуктивне використання основного виробничого засобу, внаслідок чого втрачаються споживчі властивості та відбувається його знецінення. Друга стадія характеризується перенесенням вартості основного засобу на вартість виготовленої продукції шляхом нараховання амортизаційних відрахувань з подальшим включенням їх суми до собівартості готової продукції. Слід зазначити, що в економічній літературі автори майже ніколи не виділяють третьої стадії кругообігу, а саме надходження та накопичення амортизаційних відрахувань. Проте можна спостерігати, що це відбувається переважно через ототожнення сутності амортизації та амортизаційних відрахувань і, як наслідок, об'єднання їх у єдину фазу обороту основних засобів.

В умовах економіки, що нормально розвивається, практика показує, що щорічні суми амортизаційних відрахувань, як правило, значно перевищують розміри відповідного вибуття. У зв'язку з цим в економічній теорії та практиці господарювання склалася думка про закономірний характер надлишковості амортизаційних відрахувань порівняно з потребою в коштах для відновлення вибулих основних засобів. Умовою ефективного функціонування підприємств є забезпечення зростання їхніх виробничих потужностей, яке вимагає, щоб основні засоби, термін використання яких закінчився, були обов'язково замінені новими (постійне реінвестування). Це означає, що амортизаційні

відрахування, які надійшли на рахунки підприємства у складі виручки від реалізації продукції, потрібно обов'язково інвестувати в нове устаткування. За умови збереження цієї вимоги у підприємства може з'явитись можливість за допомогою вивільнених амортизаційних відрахувань профінансувати не лише початкові інвестиції, а й додаткові нетто-інвестиції. Цей ефект вивільнення капіталу визначається в західній літературі як "ефект Лохмана-Рушті" ("LRE"). Л. Рушті та М. Лохман виходили з того припущення, що у випадку володіння певною кількістю основних засобів нараховані амортизаційні відрахування постійно реінвестуються, через що новостворений обсяг основних засобів

виробництва повільно подвоюється або, якщо даний обсяг основних засобів повинен залишитися незмінним, потреба в капіталі зменшується наполовину. Л. Рушті використав також метод дегресивної амортизації, завдяки чому ефект розширення виробничої потужності наставав ще швидшими темпами. Його приклади, які стосуються виникнення вільних оборотних засобів, доводили обмеженість цього процесу, як і залежність величини цієї межі від періоду й методу нарахування амортизаційних відрахувань. Міркування Л. Рушті доповнив М. Лохман, зробивши вперше математичний розрахунок моделі ефекту збільшення виробничої потужності.

Вітчизняним супротивником теорії зростання виробничих потужностей за рахунок амортизаційних відрахувань зростання можна вважати Борисенко З. М., яка стверджує, що внаслідок реінвестування амортизаційних відрахувань зростання кількості машин реально не призводить до відповідного збільшення їх сукупної споживчої вартості. "Кількісне збільшення числа машин за незмінної сукупної споживчої вартості означає лише, що в їх складі збільшується число зношених засобів праці". Проте Борисенко З. М. не заперечує категорично проти можливості фінансування за рахунок амортизаційних відрахувань розширеного відтворення, але вважає, що подібні явища можуть виникати лише внаслідок неправильного розрахунку амортизаційного фонду. "Якщо первинна вартість засобів праці, з якої розраховується сума амортизації, збігається з відновлювальною вартістю, а норми амортизації правильно відображають можливі терміни служби основних засобів та цих термінів дотримуються, то амортизаційний фонд може забезпечити потреби лише простого відтворення

Тальміна П. В. називає три функції: відтворювальну, розподільчу, стимулювальну [5, с. 30]. При цьому автор вважає, що відтворювальна функція регулює відповідність амортизаційного фонду рівню зносу засобів праці, розподільча – регулює пропорції амортизаційного фонду в галузевому та видовому аспектах, співвідношення частки реновації та ремонту. А стимулювальну функцію автор розглядає двояко: з одного боку, як створення умов для прискорення темпів науково-технічного прогресу в основних засобах, а по-друге, з точки зору впливу на рівень собівартості продукції, а відповідно, на ціни й результати господарської діяльності підприємств.

Амортизаційним відрахуванням властиві такі функції: розподільча, відтворювальна й регулювальна. Зміст цих функцій повинен розкриватися таким чином.

Розподільча функція. Відомо, що витрати на формування основних засобів мають тривалий період обігу. При цьому основні засоби в міру зношення поступово втрачають свою вартість і переносять її окремими частинами на собівартість виготовлюваної продукції. Тому, хоча вкладення в основні засоби й мають одночасний характер, вони відносяться до всієї продукції, яка буде виготовлятися з їх участю протягом тривалого періоду часу, який охоплює багато калькуляційних періодів. Таким чином, амортизаційні відрахування за рахунок собівартості продукції забезпечують розподіл одночасних витрат підприємства і тим самим створюють накопичення коштів для наступного відшкодування основних засобів. В економічній теорії поширеною є думка, що розмір амортизаційних відрахувань повинен відповідати реальній участі основних засобів, які використовуються в процесі створення нової вартості. Якщо в процесі побудови норм амортизаційних відрахувань це не досягається, а на витрати списується менше або більше коштів, ніж об'єктивно необхідно, відбувається переливання коштів із фонду відшкодування у фонд накопичення й навпаки.

Відтворювальна функція. Амортизаційні відрахування, нараховані на основні засоби, що перебувають у власності підприємства, також є власністю підприємства. Коли виникає необхідність у заміні зношених основних засобів, амортизаційні відрахування, як і прибуток після оподаткування, становлять накопичення інвестиційних ресурсів підприємства, хоча не збільшують суми власного капіталу підприємства, а є лише засобом його реінвестування.

Регулювальна функція. Цю функцію необхідно пов'язувати, перш за все, із загальним впливом амортизаційних відрахувань на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання. За допомогою використання різних важелів, що обумовлюють розмір амортизаційних відрахувань на підприємстві (амортизаційного періоду, норми, методу нарахування амортизаційних відрахувань), регулюється процес відтворення основних засобів, взаємовідносини підприємств із бюджетом, створюються фінансові умови для впровадження у виробництво науково-технічних досягнень, здійснюється цінова політика підприємства тощо.

Оскільки амортизаційні відрахування є складовою частиною собівартості продукції, то їх величина значно впливає на розмір отриманого підприємствами прибутку, від якого залежить їх фінансовий стан та конкурентоспроможність на ринку. Чим вищі норми амортизації активів, що використовує підприємство, тим вищою (за інших рівних умов) буде сума амортизаційних відрахувань, а відповідно, й рівень собівартості продукції, що випускається, і навпаки.

Можна зробити висновок, що амортизаційні відрахування – це власні фінансові ресурси підприємства, а це зумовлює необхідність визначення їх місця в загальній системі джерел фінансування підприємств. Справа в тому, що одні економісти вважають їх джерелом внутрішнього фінансування, інші ж, зокрема Зятковський І. В., розглядають амортизаційні відрахування "у контексті валового самофінансування, прирівнюючи їх до валового прибутку" [2, с. 93]. За своєю економічною природою амортизаційні відрахування – це власні фінансові ресурси для простого відтворення основних засобів, які повинні забезпечувати заміну зношених основних засобів.

Література: 1. Фінанси підприємств : підручник / кер. авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 4-те вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2008. – 571 с. 2. Зятковський І. В. Фінанси підприємств : навч. посібн. / І. В. Зятковський. – Вид. 2-ге, доп. і переробл. – Тернопіль : Економічна думка, 2007. – 400 с. 3. Баранов В. В. Финансовый менеджмент: Механизмы финансового управления предприятиями в традиционных и наукоемких отраслях / В. В. Баранов. – М. : Дело, 2008. – 272 с. 4. Стадницький Ю. Амортизаційна політика в Україні: історія розвитку, існуючий стан та шляхи удосконалення / Ю. Стадницький, Т. Саган // Економіст. – 2008. – № 12. – С. 34–38. 5. Бабо А. Прибыль / А. Бабо. – М. : Прогресс, 2006. – 176 с. 6. Рикардо Д. Начало политической экономики и налогового обложения / Д. Рикардо. – М. : Эконом ; Ключ, 2007. – 475 с.